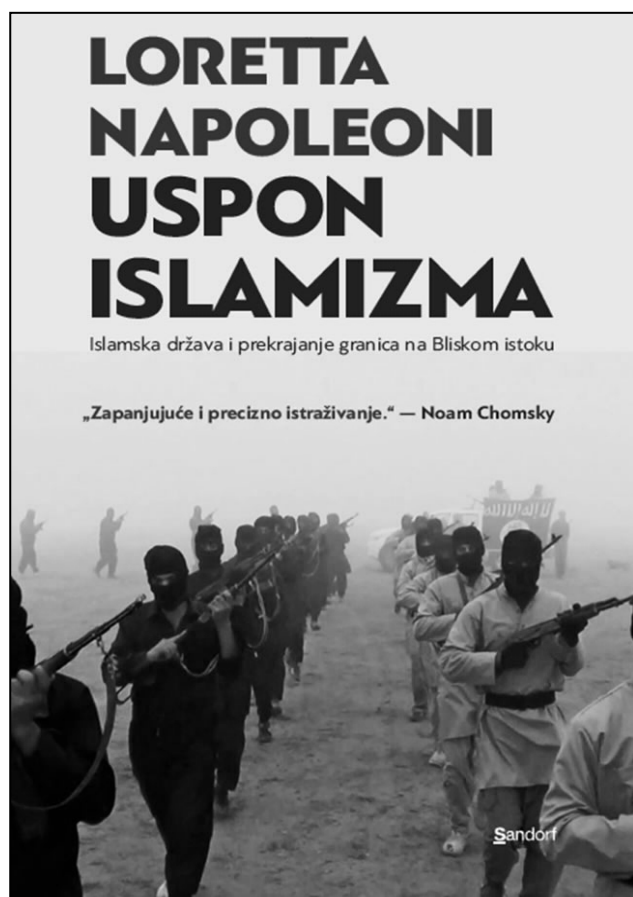

Loretta Napoleoni

Uspon islamizma

Sandorf, Zagreb, 2015.

Janko Bekić

Talijanska stručnjakinja za terorizam Loretta Napoleoni napisala je *Uspon islamizma: Islamska država i prekrivanje granica na Bliskom istoku* (u izvorniku *The Islamist Phoenix: The Islamic State (ISIS) and the Redrawing of the Middle East*) kako bi pokazala da je organizacija pod nazivom Islamska država prerasla okvire tipičnih terorističkih skupina poput Al Qaide te započela proces stvaranja moderne države koja ima potporu među arapskim sunitskim stanovništvom Iraka i Sirije, i koju bi, stoga, međunarodna zajednica trebala priznati kao ravnopravan subjekt. Prema Napoleoni, to je jedini način da se zaustavi krvoproliće i trajno stabilizira ovaj ključni geopolitički prostor koji do danas pati od posljedica zapadnjačkog kolonijalizma.

Napoleoni tvrdi da je trenutni sukob na Bliskom istoku započeo kao klasični posrednički rat između šijitskog iračkog i alavitskog sirijskog režima kao produženih ruku Teherana te raznoraznih sunitskih paravojnih skupina kao posrednika sunitskih vladarskih kuća niza zaljevskih država. Međutim, jedna od tih skupina, Islamska država u Iraku i Siriji, ubrzo je stala na vlastite noge, postala samostalni igrač bez potrebe za stranim financiranjem te se prometnula u veliku opasnost čak i za svojega glavnog sponzora iz prošlosti – Saudijsku Arabiju. To joj je pošlo za rukom tako što se uspješno teritorijalizirala, zaposjela brojna naftna polja i pridobila podršku lokalnog arapskog sunitskog stanovništva, za koje je al-Bagdadijev kalifat manje zlo od korumpiranih režima s potporom Washingtona (postsadamski Irak) i Moskve (Asadova Sirija).

Iako na nekoliko mjesta priznaje teška zlodjela koja je počinila Islamska država, autorica u trećem poglavlju prilično

Janko Bekić, viši znanstveni asistent u Odjelu za kulturu i komunikacije Instituta za razvoj i međunarodne odnose u Zagrebu. E-pošta: janko@irmo.hr

šokantno izjavljuje: "Suprotno onome što su javljali zapadni mediji, kalifat nije ni barbarskiji ni nasilniji nego bilo koja druga oružana organizacija iz bliže prošlosti" (2015: 61). Već je ova konstatacija sama po sebi dovoljna da diskreditira čitav rad. Naime, čak ni talibani u Afganistanu nisu svojim suparnicima masovno odrubljivali glave, spaljivali ih žive, razapinjali na križevima, bacali ih sa zgrada i odvodili njihove žene u seksualno ropstvo; nisu provodili genocid nad čitavim etnoreligijskim skupinama niti koristili maloljetnu djecu kao egzekutore. Valja napomenuti da se čak i Al Qaidin čelnik al-Zawahiri odrekao Islamske države zbog pretjerano nasilnih mjera, usmjerenih prvenstveno protiv drugih muslimana optuženih za otpadništvo od vjere. No, Napoleoni se ovdje ne zaustavlja, već hvali socijalnu osjetljivost kalifata kakva nedostaje na zapadu. Sve je to dovodi do eksplicitnog poziva na međunarodno priznanje Islamske države i pitanja: "Je li moguće da jednoga dana čelnici europskih država pruže ruku al-Bagdadiju?" (2015: 68). Prema riječima autorice, jedino uvođenje kalifata u međunarodnu zajednicu može ovu državu u nastajanju prisiliti da poštuje međunarodne zakone.

Ovo je prva kardinalna greška talijanske autorice. Za početak, Islamska država ne negira samo opstojnost Iraka i Sirije nego i dvadesetak drugih država čija su se područja u Zlatnom dobu islama (8. – 13. st.) nalazila pod vlašću Abasidskog kalifata: od Turske, Irana i Afganistana, preko Izraela, Jordana i Saudijske Arabije, sve do Egipta, Libije i Tunisa, pa čak i dviju članica Europske unije – Italije i Grčke, čiji su otoci Sicilija i Kreta dugo bili u sastavu izvorne Islamske države. Al-Bagdadiju i njegovim sljedbenicima granice između ovih i svih drugih država na svijetu apsolutno su neprihvatljive s obzirom na to da ih je stvorio čovjek, a one kao takve ne odražavaju božanski plan. Nadalje, kalif Ibrahim (drugi naziv za al-Bagdadija) hipotetsko priznanje Washingtona, Londona ili Pariza ne bi ni smio prihvatiti jer bi ga to nepovratno diskreditiralo u očima njegovih pristaša. U konačnici, Islamska država ne teži, kao separatističke narodne republike Donjeck i Lugansk, tomu da bude prihvaćena u svjetski poredak i u njemu tretirana kao jednaka, nego da ga razbije jednom zauvijek tako što će poraziti vojske "Rima" (zapada) u apokaliptičnoj bitci kod grada Dabiq u sjevernoj Siriji.

Vjerski fundamentalizam Islamske države dovodi nas do idućeg teškog promašaja Napoleoni. Ona na više mjesta, s intrigantnom dozom oduševljenja, hvali navodni modernizam kalifata: "Takva politička konstrukcija treba biti smatrana znakom modernosti na Bliskom istoku, u regiji gdje je izgrađivanje nacije već stoljećima sport kojim se bave isključivo strane sile koje žele ostvariti vlastite interese uz pomoć korumpirane lokalne elite" (2015: 52). Ili pak: "To je uistinu moderna politička sila koju je Zapad i ostatak svijeta odlučio ignorirati sve do ljeta 2014. godine (...) Spretnost kojom al-Bagdadi i njegova grupa uvjeravaju sunita u Siriji, a isto tako i u Iraku, da bi mogli uspjeti u onome u čemu su svi ostali podbacili, nevjerojatan je podvig njihove modernosti" (2015: 82–83). Autorica čak i ideologiju selefizma, puritanske struje unutar islama koja teži povratku "čistom" islamu iz 7. stoljeća, opisuje kao modernizirajući svjetonazor: "Selefizam je, prema tome, oduvijek nastojao modernizirati arapski svijet, i identificirao je Osmansko carstvo kao glavni uzrok arapskog neuspjeha da se razvije kao Europa" (2015: 98).

Iz ovih citata proizlazi da autorica nije upoznata s osnovama

modernizacijske teorije. Ta teorija postulira da modernizacija nekog društva ne uključuje samo tehnološki napredak i gospodarski rast (nije jasno ni na koji način Islamska država ispunjava ova dva segmenta, osim što intenzivno koristi tehnologije društvenih mreža i crpi naftu) nego i sekularizaciju društva kroz proces razdvajanja svjetovne i duhovne sfere te emancipaciju, odnosno ostvarenje jednakosti svih ljudi pred zakonom, neovisno o njihovoj vjerskoj, etničkoj, rodnoj ili bilo kojoj drugoj pripadnosti. Doista nije vidljivo na koji način Islamska država može ispuniti ove elemente modernizacije s obzirom na to da je kalif istovremeno duhovni i politički vođa, zakonodavstvo je bazirano na šerijatu, a država provodi genocid nad jezidima i muslimanima šijitima, nameće plaćanje džizje (harača) kršćanima ili ih protjeruje, porobljava žene te javno pogubljuje homoseksualce. Bliski istok u prošlosti je imao dva autohtona modernizacijska pokreta koji nisu imali nikakve veze sa selefizmom. Prvi je bio kemalizam (prema osnivaču turske republike Mustafi Kemalu Atatürku), koji je kombinirao turski nacionalizam etničko-građanske provenijencije s radikalnim sekularizmom po uzoru na republikansku Francusku. Drugi po redu je baathizam Zakija al-Arsuzija, ateista iz alavitske obitelji, i Michela Aflaqa, sirijskog kršćanina, a u toj su doktrini objedinjeni panarapski sekularni nacionalizam i specifični oblik socijalizma. Oba su pokreta težila radikalnoj modernizaciji Turske i arapskog svijeta, s time da je kemalizam eksplicitno išao za tim da Tursku uvede u zapadni krug zemalja, dok je baathizam težio pronalasku arapskog *Sonderwega* u modernu. Iako obje doktrine danas spadaju u ropotarnicu povijesti, ozbiljan je previd ne spomenuti ih u kontekstu rasprave o modernizirajućim nastojanjima na Bliskom istoku, a još je teži promašaj takve težnje pripisati dosljedno protomodernističkoj Islamskoj državi al-Bagdadija.

Sljedeći *faux pas* talijanske autorice jest tipično europsko zanemarivanje ili negiranje religioznog elementa kao glavnog pokretača Islamske države i središnje motivacije tisuća stranih boraca za priključenje redovima kalifata. Napoleoni smatra da se rat "na prvi pogled čini motiviran religijom", ali da su "kao i u Europi petnaestog stoljeća, istinske motivacije političke i ekonomske prirode, a njihove korijene nalazimo u borbi za premoć radi kontrole nad cijelom regijom. (...) Ratovanje je, dakle, daleko od odraza religiozne misije, zapravo politička taktika koju provodi izrazito pragmatično vodstvo" (2015: 108–109). Ovakav stav predstavlja knjiški primjer orijentalizma, o kojemu je pisao Edward Said, a koji podrazumijeva promatranje događaja na (Bliskom) istoku kroz oči zapadnjaka. Drugim riječima, budući da je religija izgubila na važnosti u europskoj politici – štoviše, Napoleoni smatra da je ona već u kasnom srednjem vijeku imala sporednu ulogu – autorica dolazi do zaključka da je tako zacijelo i u arapskome svijetu, odnosno da je islamski zelotizam al-Bagdadija i njegovih pristaša samo propagandni alat kojim se služe kako bi ostvarili svoje prave političko-ekonomske ciljeve.

Dijametralno suprotno ovoj liniji argumentacije, Graeme Wood u studioznom članku koji je digao podosta prašine, "What ISIS Really Wants?", objavljenom u ožujku ove godine u časopisu *The Atlantic*, uvjerljivo je pokazao da je Islamska država religiozna i milenaristička skupina koja se, kako sama kaže, dosljedno drži "poslanikove metodologije", odnosno primjera poslanika Muhameda u svim njegovim aspektima, uključujući ratovanje

i vladanje. Wood, među ostalim, citira i Bernarda Haykela, profesora bliskoistočnih studija sa sveučilišta Princeton, koji smatra da su "redovi Islamske države duboko prožeti vjerskim entuzijazmom" i da se njihovi borci opsesivno drže vjerskih propisa, provodeći ih do najsitnijih detalja. Suprotno navodnom pragmatizmu vodstva kalifata o kojem govori Napoleoni, Woodov je daleko uvjerljiviji zaključak da na Islamsku državu treba gledati kao na iracionalnog aktera koji je posvećen tomu da maksimalno proširi svoj krug neprijatelja (to postiže zastrašujućim aktima nasilja nad državljanima susjednih i zapadnih zemalja koje snima i distribuira putem interneta) kako bi izazvao njihovu izravnu intervenciju putem kopnenih snaga i ostvario konačnu pobjedu nad njima ili, u slučaju poraza, mučeništvo. Islamska je država zapadu čak i ponudila mjesto konačnog obračuna – to bi trebalo biti polje pored grada Dabiq u Siriji koje je još Božji poslanik označio kao lokaciju na kojoj će pravi vjernici u budućnosti uništiti vojske "Rima".

Četvrti propust talijanske autorice potpuno je ignoriranje iračkih i sirijskih Kurda, kao i njihovih težnji za osamostaljenjem. Autonomna regija Iračkog Kurdistana jedini je dio Iraka koji nije izgubio ni pedalj zemlje u naletu Islamske države; dapače, Erbil je u zadnjih godinu i pol pod svoju kontrolu doveo dodatna područja u kojima dominira kurdsko i njemu srodno jezidsko stanovništvo. Među tim se teritorijima nalazi i sjeverna polovica provincije Kirkuk, u kojoj se nalazi najveće naftno polje u Iraku, a iz grada Kirkuka, sada pod kontrolom kurdskih *pešmergi*, polazi ključni naftovod koji završava u turskoj sredozemnoj luci Ceyhan. Ako tomu dodamo da su ujedinjene snage sirijskih i iračkih Kurda, uz pomoć savezničke koalicije pod vodstvom Sjedinjenih Država koja je neumorno bombardirala položaje islamista, kalifatu nanijele dosad najteži poraz u bitci za grad Kobani na sirijsko-turskoj granici, što je označilo definitivnu prekretnicu u ratu, doista začuđuje ignoriranje krucijalne uloge kurdskog naroda u trenutnom sukobu. Čak je i britanski

parlament u siječnju ove godine objavio izvješće o stanju u Iraku u kojemu je, ponukan žestokim otporom Kurda i zaštitom koju su pružili prognanim jezidima i kršćanima, nedvosmisleno dao do znanja da nakon dovršetka sukoba i poraza Islamske države neće inzistirati na jedinstvu iračke države te da je spreman podržati zahtjev za neovisnost Kurdistana ako proces osamostaljenja bude proveden mirnim i demokratskim sredstvima (čitaj: referendumom) te ako se odvije u dogovoru sa središnjim vlastima u Bagdadu. Drugim riječima, Napoleoni je u pravu kada kaže da karta Bliskog istoka nakon ovoga sukoba više neće biti ista te da će se na tom području stvoriti jedna nova država. Samo što to, po svemu sudeći, neće biti Islamska država, nego Kurdistan.

Sve u svemu, *Uspón islamizma* kratka (124 str.) je i površna knjiga s nizom kontroverznih stavova u korist Islamske države i floskula tipičnih za protuglobalističku ljevicu, poput one da "širenje demokracije" (...) sasvim slučajno utire put zapadnjačkim multinacionalnim kompanijama u tržišnoj kolonijalizaciji" (2015: 88). Stoga i ne treba čuditi da naslovnici knjige krasi pohvala američkog lingvиста Noama Chomskog. Knjiga Lorette Napoleoni, s puno pompe predstavljena u hrvatskim medijima, nipošto se ne može preporučiti studentima međunarodnih odnosa i sigurnosnih studija te ostalom zainteresiranom čitateljstvu, tako da do okončanja aktualnog sukoba na Bliskom istoku i neke ozbiljnije *post hoc* analize najbolje štivo o Islamskoj državi ostaje gore navedeni uradak Graemea Wooda u *The Atlanticu*, inače slobodno dostupan na internetu.

Literatura

- Napoleoni, L. (2015). *Uspón islamizma*. Zagreb: Sandorf.
 Wood, G. (2015). What ISIS Really Wants? *The Atlantic*. <http://www.theatlantic.com/features/archive/2015/02/what-isis-really-wants/384980/> (pristupljeno 20. ožujka 2015.) ■